РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 38

Заснований в 1996 році

Рівне − 2007

ББК 74.20
О - 59
УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379
Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 38. — Рівне: РДГУ, 2007. — 315 с.

Збірник наукових праць містить статті з теоретико-методологічних, психолого-педагогічних, культурологічних та етно-психолінгвістичних проблем спілкування.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, психологів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:
Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).
Заступник головного редактора:
Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);
Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);
Карпенчук Світлана Григорівна –доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);
Малафіїк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);
Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет "Острозька Академія");
Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);
Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);
Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);
Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);
Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 31. 11. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: *33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет*

ISBN 966 — 7281 — 08 — 8.
© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

вітаючись із співрозмовником. Тобто функція культури полягає у вірному виборі регістра вислову залежно від ролі співрозмовника, його статусу, місця та мети спілкування. Проте, цим зовсім не обмежується роль культури в процесі іншомовного спілкування. Культурознавча обізнаність необхідна для вірної інтерпретації того, що відбувається в конкретній ситуації в інокультурному середовищі. Незнання соціокультурного контексту та відсутність стратегій із заповнення інформаційних прогалин можуть виявитися вирішальними чинниками під час комунікації з носіями мови та культури.

Таким чином, вивчення культури в процесі навчання окремим учбовим дисциплінам вносить істотний внесок у виховання молодого покоління. Предмет «іноземна мова» займає в цьому ряду особливе місце. Він не тільки знайомить з культурою країн мови, що вивчається, але шляхом порівняння відтіняє особливості своєї національної культури, знайомить із загальнолюдськими цінностями. Інакше кажучи, сприяє вихованню студентів в контексті «діалогу культур».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів: Світ, І999.
2. Іванішин 3., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. - Дрогобич: Відродження, 1994.
3. Ушинський К.Д. Рідне слово // Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія. - К., 1990. - С. 172.
4. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996.
5. Психологическое консультирование и психотерапия: Сборник статей / Сост. А.Б.Орлов. М.: ООО «Вопросы психологии», 2004. – 216 с. (Б-ка журнала «Вопросы психологии»).
6. Сафонова, В.В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам. – М.: Высш. школа, Амскорт интернэшнл, 1991.
7. Тер-Минасова, С.Г. Язык и межкультурные коммуникации. – М.: МГУ, 2004 .

Резюме. *В данной статье рассматриваются актуальность использования социокультурного компонента во время обучения иностранному языку, возможное содержание этого компонента и рамки изучения культуры. Обоснована необходимость выхода за пределы техники языка и общения к одновременному соизучению национальной культуры народа, язык которого изучается.*

Ключевые слова: *иноязычная коммуникативная компетенция, коммуникативный подход, социокультурный компонент*

The summary. *The article is considered actuality of the use of sociocultural component in teaching foreign languages, possible content of this component and study of the culture. It has been proved necessity of going out language technique and communication to simultaneous study of national culture of the country that the language is studied.*

Keywords: *the foreign language communicative competence, the communicative approach, the sociocultural component.*

Одержано редакцією 25.10.2007.

УДК: 37. 159: 81' 373

Н.В. СЯСЬКА

ВІДБІР ЛЕКСИЧНОГО МІНІМУМУ З ПСИХОЛІНГВІСТИЧНОГО БОКУ

Резюме. *У даній статті розглянута можливість і методика відбору лексики для навчання читання та усного мовлення, а також вивчена проблема доцільності відбору лексичних одиниць з позицій їх функціонування у мовленнєвій діяльності, тобто з психолінгвістичного боку.*

Ключові слова*: психолінгвістичний бік, лексичний мінімум, лексичне моделювання, інтегративний підхід.*

Лексичні одиниці, що відбираються, розглядаються, як такі, що застосовуються, вивчаються і запам'ятовуються, у зв'язку з чим їх називають навчальними одиницями. Разом з тим вважають, що одиницями навчання стають одиниці відбору, коли вони потрапляють на мовне та мовленнєве тло, за допомогою якого відібрані одиниці застосовуються [3, 120]. У даній статті будуть розглянуті і уточнені поняття одиниць відбору, організації та навчання лексики стосовно основних видів мовленнєвої діяльності. Підхід до відбору та опису лексичного мінімуму як до лексичного моделювання мовлення спонукає нас підходити до одиниць відбору не лише з лінгвістичних позицій, але й з урахуванням того, як вони функціонують у мовленнєвій діяльності, тобто з психолінгвістичного боку. Питання можна поставити таким чином: слід відбирати ті елементи, які зберігаються у вербальній пам'яті носіїв іноземної мови і підлягають запам'ятовуванню тими, хто цю мову вивчає. Ідеться про своєрідні одиниці зберігання та одиниці запам'ятовування вербального матеріалу. Ця обставина свідчить про доцільність аналізу психолінгвістичної реальності основних одиниць мови і особливостей їх функціонування у різних видах мовленнєвої діяльності. Згідно з точкою зору, яка є вже досить поширеною, сприйняття мови ґрунтується на багаторівневому аналізі: спочатку відбувається об'єднання сенсорних елементів на основі близькості та подібності стимулів, а потім вони ідентифікуються з образами, які вже склалися в пам'яті. Тут порушується питання про психолінгвістичну реальність всіх одиниць, які

вирізняються лінгвістичною абстракцією, зокрема тих, що лежать нижче рівня слова. Передумови інтегрування символів слова слід шукати не лише в їх близькості, подібності та ймовірності, але також у їх активній участі в пошуку найоптимальніших ознак мовних реалій на основі минулого мовного досвіду. Цей пошук відштовхується від формальних ознак найменшого порядку – букв чи фонем, які об'єднавшись між собою в букво-чи звукосполучення, склади, морфеми, сполучення морфем спричиняють сприйняття цілих слів. Тому сама постановка питання про психолінгвістичну реальність фонем чи інших одиниць нижче рівня слова є не зовсім коректною. Адже кожна з перерахованих вище одиниць відіграє свою, тільки їй властиву роль у забезпеченні процесу комунікації. Слово є багаторівневою кодовою одиницею, а його рівні зв'язані між собою складною системою „вузликів". Важливою умовою розуміння змісту прочитаного є часові характеристики оперативної пам'яті, завдяки яким забезпечується утримання сприйнятих символів у пам'яті. Звуження часу утримання призводить для ускладнень розуміння прочитаного. В умовах поганого володіння мовою збільшується кількість інформації у мовних символах, що спричиняє додаткові витрати часу на перекодування від форми до смислу і збільшує можливість нерозуміння або неправильного розуміння. Мета сприйняття вступає тут у конфлікт з часом, оскільки зростання кількості інформації змушує до додаткового аналізу мовних засобів, що веде до зайвих і непродуктивних витрат часу. Цим пояснюються часті випадки нерозуміння навіть у разі доброго знання лексичних одиниць. Значні труднощі розуміння можуть спричинятися умовами, за яких гальмується нормальний темп перекодування, наприклад, при відсутності пропусків між словами в тексті, слуханні з порушеним членуванням мовленнєвого потоку на дискретні смислові одиниці (монотонність) або мовлення з сильним акцентом. Отже, формування механізмів сприйняття мовлення пов'язане з формуванням оперативних одиниць сприйняття, а досконалість цих механізмів досягається шляхом збільшення оперативних одиниць мовлення. Сприйняття іншомовного тексту є можливим з опорою на морфеми, проте опора на слова дозволяє читати швидше і вільніше. Коли оперативні одиниці є більшими за слово, сприйняття протікає якісніше, оскільки процеси перекодування символів відбуваються з високою швидкістю та точністю. Проаналізуємо психолінгвістичний аспект усномовленнєвого висловлювання та уточнимо одиниці відбору лексики для навчання говоріння. Він передбачає багатоетапність процесу висловлювання, де першим етапом є породження думки, а останнім – промовляння. В акті зародження висловлювання виділяють п'ять етапів [4, 76]. Ці етапи пов'язані з рішенням двох завдань: що сказати і як сказати. Проте така позиція суперечить поглядам про опосередкування мислення за допомогою слів. Згідно з деякими теоріями, глибинні структури мови є проміжною ланкою між думкою і висловлюванням думки. Пізніше вказане положення суттєво уточнювалося з метою вирішення питання про те, на якому ж етапі, або в який момент передачі чи утворення думки починається її „одягання" у „фонетичні слова". Вчені виділяють декілька рівнів перетворення думки у висловлювання. Перший з них називають рівнем семантичного запису, який розглядається як модель первісної смислової схеми, що міститься у вихідній думці [5]. Другий рівень пов'язаний з формуванням глибинно-синтаксичних структур. Сама думка спочатку не має граматичної структури, але саме тут починаються відбиватися залежності між окремими лексичними символами. На подальших рівнях відчувається морфологічне та фонологічне розгортання глибинно-синтаксичної структури. Очевидно, необхідно розрізняти мислення як узагальнене відображення дійсності, від мовленнєвого мислення під час передачі інформації як продукту мислення. Основне питання полягає тут у тому, чи є задум домовленнєвим чи своєрідним мовленнєвим етапом. Спеціальні дослідження доводять правомірність першої точки зору, показуючи, що внутрішня смислова програма являє собою не готове утворення, а процес, і що кількість вихідних елементів у структурі програми не є постійною, а може змінюватися під впливом суб'єктивних факторів. Вирішення методичних проблем навчання усного мовлення іноземною мовою вимагає розуміння глибинних процесів, що формують утворення думки і її передачу. Проте психолінгвістика ще не має надійних засобів об'єктивного аналізу цих процесів. Миттєвість, симультанність думки ще не свідчать про її нерозкладність. Психічно думка є структурною. Її основу складають окремі уявлення, враження, образи предметів та явищ, що виринають з довгочасної пам'яті. Думка являє собою семантичний запис. Важко погодитися з тим, що спочатку виникає думка, а вже потім вона семантично записується. Між думкою та висловлюванням є так мало часу, що все зливається в один симультанний акт. Це повною мірою стосується етапу виникнення глибинної синтаксичної структури. Якщо думка являє собою психічну структуру, то її елементи мають бути якось упорядкованими. Вони складають основу висловлювання як в плані породження основних лексем, так і їх упорядкування. Мислення має предметний характер, і глибинно-семантичні та глибинно-синтаксичні структури проявляються у вигляді сенсомоторних схем. Кожен компонент такої схеми може бути розгорнутим на поверхні багатьма словами. При цьому вживання слів часто має випадковий характер. Починаючи говорити, людина ще сама не знає, як вона буде говорити та які слова вживати. Програма висловлювання формується спочатку в загальних рисах. Розгортання думки супроводжується автоматичним та безконтрольним „вириванням" асоціацій. Буває, що не всі з них відбиваються у поверхневих структурах. Подані вище міркування доводять, що людський мозок зберігає величезну кількість відеозаписів, кадри яких складають психофізіологічну основу мислення, виступаючи компонентами глибинних структур. Це узгоджується з твердженням про предметний, образний характер мислення. Сказане підтверджує точку зору, згідно з якою між думкою та мовленням може існувати певна динаміка в часі, коли думка випереджає мовлення, а саме мислення протікає автономно, без мовних засобів, які є лише матеріальними виразниками думки. Така можливість підтверджується суб'єктивними спостереженнями та об'єктивними даними. Так, виявилося, що у свідомості можуть актуалізуватися словесні

форми без їх розуміння і, навпаки, поняття здатні актуалізуватися без пригадування того, як вони домінуються у мові.

Дослідження у психологій та філософії переконливо підтверджують участь у процесі мовленнєвого мислення двох основних кодів–образного і вербального. Ступінь їх участі залежить від виду інформації і є пов'язаним із створенням оптимальних умов для процесів узагальнення і конкретизації [6]. Під час формування висловлювань рідною мовою у свідомості дорослої людини крім складних сенсомоторних схем існують вербальні схеми, які являють собою складну, ієрархічно організовану систему тимчасових зв'язків, завдяки які й здійснюється синтез безлічі словесних сигналів. Ця ієрархічна організація створюється на основі життєвого та лінгвістичного досвіду і має асоціативний характер. Кожне слово, яке вивчалося, за певних обставин можна все-таки пригадати. Проте володіння активною лексикою має характеризуватися автоматичним пошуком і переведенням слів в оперативну пам'ять. Якщо довгочасна пам'ять зберігає цілі блоки лексем, то швидкість мовлення від цього виграє. Якщо такі блоки в пам'яті не зафіксовані, відбувається зв'язування слів між собою, завдяки чому темп мовлення гальмується. Швидкість зв'язування може бути різною. Якщо пошук слова уявити як іradіацію нервових зв'язків, то логічно припустити, що швидкість пошуків визначається відстанню між словами, що зв'язуються, та маршрутом руху імпульсів іradіації. Неодноразова одночасна актуалізація слів сприяє упорядкуванню словникового фонду в пам'яті за тематичним, ситуативним принципом та за найближчими зовнішньовалентними зв'язками. У кожної людини така впорядкованість вже існує на базі минулого життєвого досвіду. Проте це стосується лише понятійної частини словника. Його формальна, лексемна частина є впорядкованою лише в рідній мові. Навчаючи іноземної мови, згаданої впорядкованості ще треба прагнути. Звідси зрозуміло, що формування навичок вживання активної лексики становлять лексичні зв'язки. Тому, коли йдеться про навчання говоріння, слово не можна розглядати як єдину чи домінуючу одиницю запам'ятовування. Такими одиницями стають блоки слів, насамперед словосполучення, які маркуються у пам'яті завдяки інтеграційним семантичним процесам та багаторазовому спільному вживанню одних і тих самих слів. Запропонована концепція і процедура відбору лексичного мінімуму для навчання усного мовлення узгоджується з основними характеристиками інтегративного підходу до відбору навчального мінімуму. Інша особливість витікає з того, що на етапі відбору та під час доповнення вихідного лексичного списку основними критеріями відбору виступають критерії ситуативно-тематичної належності і лексичної сполучуваності, які повною мірою відповідають природі репродуктивних лексичних навичок.

Висновки.

1. У лексичному мінімумі для навчання читання слід передбачити такі шари лексики:

а) у стилістичному аспекті – загальну лексику включно зі стройовими словами, лексику наукової орієнтації та професійну лексику;

б) у словотворчому аспекті – похідну з точки зору сучасної мови лексику включно зі словами, які втратили семантичний зв'язок з твірними основами, та похідну і складну лексику, включно з частиною потенційної лексики, яка ілюструє основні словотворчі моделі мови.

2. Лексичний мінімуму для навчання усного мовлення має включати такі шари лексики: а) міжтемну лексику, зокрема службові слова, розмовно-ділову, емоційно-виражальну та лексику мовленнєвого етикету; б) розмовно-побутову лексику; в) професійну лексику.

3. Порівняльний аналіз особливостей вживання лексики під час читання, говоріння та слухання підтверджує об'єктивність віднесення до одиниць відбору лексики з метою читання лексико-семантичних варіантів слів та стійких словосполучень, а з метою навчання усного мовлення ще й мовленнєвих кліше. При цьому одиниці відбору лексики для навчання говоріння і слухання є спільними. Необхідність посилення навчальної спрямованості лексичного мінімуму і його дидактичних функцій вимагає врахування одиниць організації лексики, під якими слід розуміти доцільно впорядковані і згруповані одиниці навчання лексики.

4. Систематизація критеріїв відбору лексики підтвердила провідну роль критеріїв словотворчої цінності та частотності під час відбору лексики для навчання читання та критеріїв ситуативно-тематичної належності і лексичної сполучуваності під час відбору лексики для навчання усного мовлення.

Цей висновок збігається з наполегливими вимогами досвідчених вчених-методистів і авторів підручників про необхідність „жорсткої мінімізації" лексичних мінімумів [2, 16], що викликано непосильністю їх засвоєння в нинішніх умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнаткевич Ю.В. Навчання лексичного аспекту чужоземної мови у ВНЗ.– К.: Вища школа.–1986.
2. Бим И.Л. К проблеме базового уровня образования по иностранным языкам в средней школе // Иностранные языки в школе.–1990.–№5,–С.16-25.
3. Бухбиндер В.А. Формирование и развитие рецептивных лексических умений и навыков// Очерки методики обучения чтению на иностранных языках .– К.,1977.–С.120-125.
4. Леонтьєв А.А. Психология восприятия речи // Иностранные язики в школе.– М.,1975.–№1.–С.76-81.
5. Лурия А.Р. Основные проблеми нейролингвистики. – М.: – Из-во МГУ.–1975.–253с.
6. Малахова А.Д. Взаимоотношение образных и вербальних компонентов мишления в процессе понимания. Автореф.дисс. ... канд. психол. наук.–М.,1983.–22с.

Резюме. *В этой статье рассмотрена возможность и методика отбора лексики для обучения чтения и устной речи, а также изучена проблема правильности отбора лексических единиц с позиций их функционирования в речевой деятельности, тоесть с психолингвистической стороны.*

Ключевые слова: *психолингвистическая сторона, лексический минимум, лексическое моделирование, интегративный подход.*

The summary. *This article demonstrates the possibility and methodic of choosing lexical materials for teaching reading and speaking. The problem of the right choosing of lexical materials is considered from the side of its function in speaking, that means from the psycholinguistic side.*

Key words*: psycholinguistic side, lexical minimum, lexical model, integrative approach.*

Одержано редакцією 22.10.2007.

УДК: 37. 159: 81'243

Т.О. ФУРСИК

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ОСНОВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Резюме. *В статті проаналізовано фактори, які впливають на перебіг та результат навчання у вищій школі, окреслено труднощі у становленні можливостей спілкування іноземною мовою, описано особливості вивчення іноземної мови на мовних спеціальностях.*

Ключові слова: *ефективність навчання іноземної мови, критерії володіння іноземною мовою як основною спеціальністю.*

Проблема навчання іноземної мови в її широкому аспекті, а також стосовно окремих питань, і досі залишається невирішеною, а тому актуальною, незважаючи на величезні досягнення радянських та вітчизняних психологів і педагогів. На розв'язання питання підвищення ефективності навчання як у середній, так і у вищій школі спрямовані зусилля багатьох дослідників.

Зокрема, одним із важливих залишається питання про детермінанти навчального процесу та про "практичне" їх використання для керування підвищенням якості навчання, що давно вже розуміється не просто як набуття знань, умінь та навичок, а як процес психічного розвитку студентів у напрямку якнайширшого розгортання їхніх потенцій щодо активного дослідження й перетворення оточуючого світу, формування в ідеалі активно-перетворювальної життєвої позиції, виховання майбутніх фахівців не просто як носіїв, а як творців нових знань, цінностей, відносин. Зрозуміти детермінованість, закономірну обумовленість психічних явищ – значить віднайти шляхи формування та управління розвитком тих, хто навчається, таким чином, аби вони стали справжніми суб'єктами свого навчання й життя. Тому виявлення умов виникнення і прояву певного явища складає і сьогодні актуальне завдання психології розвитку, вікової психології, педагогічної психології тощо.

Так, завданнями нашої статті стали:

1.Проаналізувати фактори, які впливають на перебіг та результат навчання у вищій школі.

2.Окреслити труднощі у становленні можливостей спілкування іноземною мовою.

3.Описати особливості вивчення іноземної мови на мовних спеціальностях.

У широковідомих дослідженнях психологів як фактори внутрішньої детермінації вивчалися навчальні здібності, научуваність, рівень і можливості розвитку як окремих пізнавальних процесів, так і розумових здібностей "в цілому", рівень (та можливості) розвитку пізнавальних інтересів, навчальної мотивації, комунікативних, емоційних та моральних якостей, здатність сформувати адекватний стиль навчальної діяльності та стиль саморегуляції. Більшість дослідників прагне реалізувати системний або комплексний підхід до визначення головних факторів, що сприяють успішності навчання у вищезгаданому "високому" розумінні (тобто успішне навчання – це таке, в результаті якого формується активна, розумна, зріла особистість, спрямована на подальшу самоосвіту і перетворення світу).

Так, наприклад, В.О.Крутецький вирізняє такий "ансамбль властивостей", тобто внутрішніх якостей, що визначають успішність навчальної діяльності: активне позитивне ставлення до виконуваної діяльності; певні характерологічні риси, такі як працелюбність, настирливість, організованість, самостійність та ін.); сприятливий психічний стан, фонд знань, вмінь та навичок у відповідній царині, спеціальні здібності [5]. Калмикова розглядає научуваність, тобто здатність до навчання як комплексний показник внутрішніх умов такої успішності [4].

Проте можна виокремити ще один фактор, точніше, групу факторів, які впливають на перебіг та результат навчання. Таким фактором є більша або менша специфіка самого предмету навчання. Зокрема, роботи, здійснені під керівництвом В.В.Давидова, Д.Б.Ельконіна та В.В.Рєпкіна, показали величезні як власне навчальні, так і виховні можливості такої "очевидної" речі, як характер (тобто перш за все інформація та способи її викладу) змісту навчальної дисципліни, були започатковані на аналітичних дисциплінах, якими є математика й англійська мова [3].

Специфіка згаданих дисциплін полягає в тому, що позитивні знання, які набула наука, що потім "перекладається" у навчальний предмет, є дедуктивними, тобто конкретну інформацію можна одержати вивідним, дедуктивним шляхом. Вони піддаються аналізу в тому плані, що їх можна вибудувати як досить детальну аналітичну схему, своєрідний графік від найзагальніших посилок до дуже конкретних і навіть одиничних фактів. Дослідження послідовників В.В.Давидова, Д.Б.Ельконіна та В.В.Рєпкіна в принципі підтвердили це. Справді, якщо предмет науки хімії добре піддається реконструюванню згідно концепції учбової діяльності в науково-теоретичному плані, то індуктивні науки, якими є літературознавство, історія, географія та деякі інші, "чинять" дуже сильний опір такому переструктуруванню, оскільки вони майже

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА. 3

Розділ 1. **ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ**. 4
Балл Г.О. Методологічні засади використання і вдосконалювання людинознавчої термінології. 4
Ложкін Г.В., Волянюк Н.Ю., Бринзак С.С. Інноваційний метод оцінки взаємовідносин у спортивній команді. 9
Носков ВІ., Ефросиніна О.В. Психологічні особливості освітньої діяльності в умовах корпоративного ВУЗу. 12
Павелків Р.В. Особливості соціально-психологічного аналізу педагогічної комунікації у формуванні моральних суджень молодших школярів. 15
Хом'як І.М. Комунікативні проблеми у писемному дискурсі. 19
Охременко О.Р. Особливості формування соціальної реальності в групі військовослужбовців. 23
Туриніна О.Л. Вплив особливостей спілкування викладача та студента на формування професійної ідентичності особистості майбутнього психолога. 26
Винославська О.В. Етичні проблеми професійного спілкування викладачів технічного університету. 29
Вовчик-Блакитна О.О., Гурлєва Т.С., Гуменюк Г.В., Пісарєва О.В., Курганов К.В. Забезпечення емоційного комфорту дитини під час спілкування у сім'ї. 33
Мусатов С.О. Педагогічна комунікація в контексті соціальної практики 36
Литовський В.Ф.Комунікація між вчителем і учнем в умовах розбудови шкільного навчання на засадах діалогу. 39
Бастун Н.А. Індивідуальний підхід у розвитку монологічного мовлення школярів зі сповільненим темпом психічних процесів. 44
Бастун М.В. Психологічні засоби розвитку комунікативної культури. 48
Завгородня О.В. Способи психологічної підтримки художньо обдарованої особистості 53
Михальчук Н.О. Концептуальні підходи до виявлення розуміння старшокласниками літературних творів. 57
Рождественський А.Ю. Комунікативний потенціал особистості у віковому вимірі. 62
Копилов С.О. Концепція діалогу М.М.Бахтіна як методологічна парадигма психологічного дослідження. 66
Філоненко М.М. Методологічні аспекти комунікативної компетенції лікаря. 71
Російчук Т.А. Зумовленість психологічного розвитку суб'єкта послідовним становленням різних культурних форм спілкування. 75
Жирун О.А. Моральні цінності як чинник формування комунікативної культури майбутніх редакторів. 80
Виноградна О.В. Чинники сприйняття глядачем насильства в художніх фільмах. 83
Мединцев В.О. Суб'єктне та позиційне моделювання внутрішніх діалогів. 85
Куценко Г.В. Образ світу в системі регуляції особистості: мовні аспекти. 89
Крилова-Грек Ю.М. Психолінгвістичні аспекти адекватності передачі понять іншомовних текстів. 92

Розділ 2. **КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СПІЛКУВАННЯ ТА ЙОГО ДІАГНОСТИКИ** 95
Єфросиніна О.В. Мотиви і результати професійного та трудового самовизначення студентів приватного ВУЗу. 96
Білик О.С., Янцур М.С. Сформованість позитивного ставлення учнів початкової школи до проблеми вибору професії. 98
Андрєєв О.С. Фасилітація спілкування на основі інтегративного підходу. 103
Касаткіна О.В. Конфлікт як умова продуктивного спілкування. 107
Мейтарчан С.Ю. Психологічні особливості професійного спілкування менеджерів. 109
Белешко М.Д. Виникнення конфліктів у спілкуванні та шляхи їх розв'язання. 113
Веремчук А.М. Рефлексія як основа педагогічного спілкування. 117
Гнатюк О.В. Психологічні особливості спілкування в навчально-виховному процесі. 119
Димченко Н.С. Психологічні аспекти підготовки майбутнього менеджера-економіста до ефективного управлінського спілкування. 121
Дубініна О.С. Чинники активізуючої саморегуляції вивчення іноземної мови студентами технічного вузу. На матеріалі англійської мови. 126
Колодич О.Б. Проблема підвищення ефективності навчання дітей із ЗПР та оволодіння ними мовленнєвими уміннями як одна з актуальних у теорії і практиці психології і педагогіки. 128
Кононець М.О. Підготовка майбутніх суб'єктів підприємницької діяльності до етичного здійснення ділових комунікацій. 132

Кочубей О.С. Психологічні механізми набуття студентами-філологами перекладацької компетентності. 136
Курята Ю.В. Розвиток креативного мислення учнів загальноосвітньої школи засобами іноземної мови. 139
Пастушенко Л.А. Проблема особистісного досвіду в парадигмі гуманістичної психології. 141
Рикун А.А. Причини виникнення конфліктів та способи їх розв'язування. 145
Рудюк О.В. Проблема внутрішньо особистісного конфлікту ситуації професійної деправації. 148
Солодчук С.Є. Комунікативна взаємодія як соціально-психологічний феномен. 152
Хупавцева Н.О. Розвивальні можливості евристичної бесіди як форми навчальної роботи. 155
Шарапа І.С. Маніпулятивне спілкування та духовний світ особистості. 159
Щур О.В. Вивчення репродуктивних установок та уявлень про дитячо-батьківське спілкування у студентської молоді. 163
Денисюк Н.В. Проблема еколого-виховного потенціалу трудового навчання у педагогічній науці. 166

Розділ 3. **КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ**. 170
Воробйова Л.М. Мовленнєве спілкування: психолінгвістичний і соціокультурний аспекти проблем. 170
Гаєва Н.І. Психолінгвістичний аспект використання слухової наочності у навчанні іноземних мов. 172
Воробйова І.А. Культурологічний підхід до навчання ділового спілкування. 174
Мороз Л.В., Дуброва А.С. Психолого-педагогічні передумови засвоєння учнями та студентами ділового іноземного мовлення. 176
Мороз Л.В., Трофімчук В.М. Психолінгвістичний коментар як засіб інтенсифікації навчального процесу. 178
Фрідріх А.В., Дацик М.В. Проблема формування особистості майбутнього спеціаліста: завдання та реалізація. 181
Баталія Л.О. Культурологічні та психолінгвістичні аспекти у навчанні спілкування іноземною мовою. 184
Белявська О.О. NLP та сугестопедія. Ефективна комунікація між викладачем та студентом. 186
Богатирьова Т.В. Технологія словесного впливу в процесі спілкування як компонент педагогічної майстерності вчителя іноземної мови. 189
Бойко Н.Г. Психологічні особливості навчання дітей дошкільного віку іноземної мови. 192
Готовкіна Л.Д. Психолінгвістичний аспект вербальної концептуалізації світу. 195
Данилова І.Ю.Психолінгвістичні проблеми прямих методів навчання усному спілкуванню іноземними мовами. 199
Джава Н.А. Особистісно-діяльнісний підхід у процесі навчання іноземних мов. 202
Мазурок О.М. Формування соціокультурної компетенції в учнів при спілкуванні іноземною мовою. 204
Мезін В.Г Лінгвокультурологічний принцип спілкування при навчанні іноземної мови. 207
Ніколайчук І.О. Новотвір як комунікативний еквівалент у процесі номінації. 209
Олесюк Л.В. Реалізація психологічних принципів навчання іноземній мові. 213
Перішко І.В. Вплив соціокультурного компоненту на комунікативну компетентність студентів 215
Сяська Н.В. Відбір лексичного мінімуму з психолінгвістичного боку. 217
Фурсик Т.О. Сучасний стан проблеми навчання іноземної мови на мовних спеціальностях. 220
Хомицька Р.В. Психологічні особливості формування когнітивного та комунікативного компонентів в онтогенетичному розвитку мовлення. 222
Хомяк Т.С. Психологічні особливості організації діалогічного спілкування у процесі навчання школярів іноземної мови. 226
Чайка І.В. Розвиток аргументації у комунікативній діяльності підлітків на уроках англійської мови. 228
Черуха В.В. Позитивний вплив міжмовного переносу на процес вивчення другої іноземної мови. 231
Ширяєва Т.М. Особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів у процесі формуванні комунікативної компетенції. 232
Яцюрик А.О. Організація діалогічного спілкування на заняттях у вищій школі. 235

Розділ 4. **ВІКОВІ, ГЕНДЕРНІ ТА ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПІЛКУВАННЯ**. 240
Носкова О.В. Гендерні проблеми збереження здоров'я студенток-матерів в процесі навчання. 240
Зубілевич М.І. Особливості гендерних аспектів спілкування дівчат-підлітків у навчальних закладах Великої Британії. 242
Івашкевич Е.З. Особливості застосування комунікативних психотехнік з метою реабілітації школярів з особистісними розладами. 245
Михальчук Ю.О. Типи міжкультурної взаємодії. 250
Ярута Н.П. Гендерні аспекти спілкування школярів. 254
Ангеліс К.О. Розвиток особистісної рефлексії підлітків в комунікаціях під час проведення психологічного тренінгу. 256
Андрейко Б.В. Перинатальні аспекти спілкування матері і дитини як двох абсолютних комунікативних партнерів. 259

Бігунова С.А. Психолого-педагогічні принципи культурологічно зорієнтованого навчання старшокласників іноземної мови. 260
Верьовкіна О.Є. Розвиток мисленнєвої культури школярів в контексті діалогічного спілкування. 264
Воропаєв Є.П. Психологічні впливи режисерів на студійців дитячих театрів.. 266
Ніколайчук Г.І.. Можливості використання ідей комунікативної граматики в онтолінгвістиці. 271
Кирпач Н.Б. Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці. 274
Крупко Т.Є. Розвиток ефективних стилів спілкування у подоланні бар'єрів професійного самовизначення у ранньому юнацькому віці. 278
Кулаков Р.С. Роль знаково-контекстного спілкування у процесі професійно-предметної та соціокультурної підтримки старшокласників. 281
Лемещук О.В. Психологічні проблеми спілкування в підлітковому віці. 285
Лукомська С.О. Комунікативна функція підліткового одягу та її значення у формуванні статево-рольової поведінки: етнокультурний аспект. 287
Мазяр В.М. Особливості розвитку мислення підлітків в пізнавальній діяльності. 291
Марчій Т.М. Врахування психолінгвістичного аспекту спілкування у підготовці вчителя іноземної мови у початкових класах. 295
Морозовська Т.Д., Дацик М.В. Психологічні проблеми спілкування на уроках мистецьких дисциплін. 298
Остапчук Н.О. Роль комунікативних процесів у формуванні ставлень молодших школярів до моральних приписів. 300
Тимофєєва Н.М. Метафора як засіб підвищення ефективності спілкування. 303
Хомутиннікова Н.Н. Особливості комунікативних очікувань молодших школярів щодо вчителя. 305
Юринець О.О. Творчий саморозвиток як чинник формування педагогічної відповідальності студента педагогічного коледжу. 308

Відомості про авторів 312

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 38

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Третяк О.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 08.11.2007 р. Підписано до друку 30.11.2007 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різографічний.
Ум. друк. арк. 42,3. Замовлення № 56/1. Наклад 300.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 38. — Рівне: РДГУ, 2007. — 315 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 8.

Збірник наукових праць містить статті з теоретико-методологічних, психолого-педагогічних, культурологічних та етно-психолінгвістичних проблем спілкування.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, психологів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379 **ББК 74.20**